

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تربیت معلم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته فلسفه و کلام اسلامی

عنوان

خدا و معنای زندگی از دیدگاه علامه طباطبایی و تدئوس متز

استاد راهنما

دکتر امیرعباس علیزمانی

استاد مشاور

دکتر رسول رسولی پور

دانشجو

زینب کریمی قدوسی

اسفند ۱۳۸۸

تقدیم به

علامه طباطبائی (ره)

او که اندیشه‌هایش الهام بخش معنای زندگی‌م بود

تقدیر و شکر:

تأش از آن پروردگارم که نخست مرا به نعمت وجود متعم و آنگاه لایق گذارد در گلگشت علم نمود.

پاس از اساتیدم آقایان دکتر علنیرانی و دکتر رسولی پور که مرشدان در قلم این مرحله دستگیرم بودند.

امتان و ادب در برابر پدر و مادرم که هر آنچه دارم و هستم به یمن کوهرستی شان رقم خورده.

و عشق و درود به همسرم که همراهی او امید بخش سعی ام بوده و...

چکیده

در این رساله تلاش بر آن است تا پرسش معنای زندگی به درستی تبیین شود و رویکردهای مختلف به این مسأله توضیح داده شود. با توجه به بحران معنوی انسان امروز و روی برتافتن از خدا و دین در عصر حاضر جستجو برای یافتن معنای زندگی اهمیت بیشتری پیدا کرده، باوجود این، در قرن بیستم نظریه‌پردازی تحلیلی در باب معنای زندگی در قیاس با سایر حوزه‌ها، رشد اندکی داشته‌است. می‌توان نشان داد که در این امر عوامل متعددی دخیل بوده‌اند، اما ابهام در مفاهیم اساسی پرسش معنای زندگی تأثیر بیشتری در رشد اندک نظریه‌های معنای زندگی داشته‌است، به همین علت فصل اول این رساله به تحلیل و تبیین پرسش «معنای زندگی» اختصاص یافته است.

در باب آنچه زندگی را معنا دار می‌سازد، نظریه‌های گوناگونی ارائه شده است. در یک تقسیم‌بندی کلی نظریه‌های معنای زندگی به دیدگاه‌های طبیعت‌گرا و فراطبیعت‌گرا تقسیم می‌شوند؛ دیدگاه طبیعت‌گرا شامل نظریه‌های شخص‌گرا و عین‌گرا می‌باشد و دیدگاه فراطبیعت‌گرا نیز مشتمل بر نظریه‌های خدامحور و روح‌محور است. نظریه خدامحور معنای زندگی بر آن است که ربط و نسبت خاص با خداوند یکی از شرایط ضروری جهت معناداری زندگی می‌باشد. تفسیرهای مختلفی از این نظریه ارائه شده، اما مهم‌ترین تفسیر خدامحور نظریه هدف الهی است؛ براساس این نظریه تحقق بخشیدن به هدف خداوند تنها سرچشمه معناداری زندگی است. بر نظریه هدف الهی نقدهای بسیاری همچون تقابل هدف خداوند با اخلاقی بودن و قدرت مطلق خداوند وارد شده، اما به اعتقاد تدئوس متر مهم‌ترین اشکال بر این نظریه، تقابل نظریه هدف الهی با دیدگاه خدامحور معنای زندگی می‌باشد. براساس این اعتراض اوصافی که سبب می‌شود خداوند یگانه منبع معنا باشد (یعنی فرازمانی بودن، تغییرناپذیری و بساطت) با هدفمند بودن خداوند در تعارض است.

هدف این رساله پاسخ دادن به این اشکالات براساس اندیشه‌های علامه طباطبایی می‌باشد. از دیدگاه علامه طباطبایی غایت خداوند از آفرینش ذات متعالی خداوند است و انسان با حرکت ذاتی و ارادی خود مراتب وجود به سوی خداوند را سیر می‌کند و زندگی خویش را معنا می‌بخشد.

کلید واژه: معنای زندگی، هدف زندگی، غایت، دیدگاه خدامحور، نظریه هدف الهی، نظریه فراطبیعت‌گرا، نظریه طبیعت‌گرا، غایت آفرینش، تدئوس متر، علامه طباطبایی

فهرست مطالب:

مقدمه.....	أ
فصل اول: تحلیل پرسش « معنای زندگی ».....	۱
۱-۱- علل و دلایل پیدایش مسأله « معنای زندگی ».....	۳
۱-۲- علل و دلایل رشد اندک نظریه‌های معنای زندگی در قرن بیستم.....	۷
۱-۲-۱- بی‌معنا شمردن پرسش از معنای زندگی.....	۸
۱-۲-۲- غیر قابل پاسخ دانستن پرسش از معنای زندگی.....	۹
۱-۲-۳- عدم تفکیک میان تقریرهای گوناگون.....	۱۰
۱-۲-۴- گسترده‌گی بحث معنای زندگی.....	۱۵
۱-۲-۵- عدم تعریف دقیق از معنای زندگی.....	۱۷
۱-۳- تحلیل مفاهیم: معنا، زندگی.....	۱۹
۱-۳-۱- تحلیل مفهوم « معنا » در پرسش از معنای زندگی.....	۱۹
۱-۳-۲- تحلیل مفهوم « زندگی » در پرسش از معنای زندگی.....	۲۳
۱-۴- تحلیل پرسش: مفهوم یک زندگی معنادار.....	۲۵
۱-۴-۱- هدفمندی.....	۲۶
۱-۴-۲- تعالی (یا فرارفتن و گذر کردن از حدود مرزهای زندگی).....	۳۰
۱-۴-۳- احترام (یا افتخار عظیم).....	۳۲
نتیجه.....	۳۵

۳۶.....۵-۱- خلاصه فصل.....

فصل دوم: نظریه‌های گوناگون در باب معنای زندگی.....۳۸

۴۰.....۱-۲- نظریه‌های فراطبیعت‌گرایی.....

۴۱.....۱-۱-۱- دیدگاه‌های خدامحور.....

۴۶.....۲-۱-۲- دیدگاه‌های روح‌محور.....

۵۶.....۲-۲- نظریه‌های طبیعت‌گرایی.....

۵۶.....۱-۲-۲- شخص‌گرایی.....

۶۱.....۲-۲-۲- عین‌گرایی.....

۶۶.....۳-۲- پوچ‌گرایی.....

۷۱.....۴-۲- خلاصه فصل.....

فصل سوم: بررسی انتقادات تدئوس متز بر نظریه خدامحور معنای زندگی.....۷۳

۷۵.....۱-۳- جایگاه و تحلیل نظریه هدف [الهی].....

۷۷.....۲-۳- انتقادات بر نظریه هدف [الهی].....

۷۸.....۱-۲-۳- هدف خدا در تقابل با اخلاقی بودن خدا.....

۷۸.....بررسی و نقد.....

۷۹.....۱-۱-۲-۳- اجبار.....

۸۰.....بررسی و نقد.....

۸۱.....۲-۱-۲-۳- استثمار.....

- ۸۱..... بررسی و نقد.....
- ۸۲..... ۳-۲-۱-۳- اغوا.....
- ۸۳..... بررسی و نقد.....
- ۸۵..... ۳-۲-۱-۴- آفرینش با انگیزه ضعیف.....
- ۸۶..... بررسی و نقد.....
- ۸۷..... ۳-۲-۲- هدف خدا در تقابل با قدرت مطلق او.....
- ۸۸..... بررسی و نقد.....
- ۹۰..... ۳-۲-۳- هدف خدا در تقابل با ابدیت خدا.....
- ۹۱..... ۳-۳- اعتراض متزیر نظریه هدف [الهی].....
- ۹۲..... ۳-۳-۱- مرحله اول.....
- ۹۵..... بررسی و نقد.....
- ۹۶..... ۳-۳-۲- مرحله دوم.....
- ۹۸..... بررسی و نقد.....
- ۱۰۲..... ۳-۴- خلاصه فصل.....
- ۱۰۵..... فصل چهارم: تحلیل و بررسی دیدگاه خدامحور علامه طباطبایی در باب معنای زندگی.....
- ۱۰۷..... ۴-۱- انسان شناسی.....
- ۱۰۸..... ۴-۱-۱- تفاوت انسان با سایر موجودات.....
- ۱۰۹..... ۴-۱-۲- ابعاد وجودی انسان.....

۱۱۳.....	۳-۱-۴ - جایگاه انسان در جهان هستی
۱۱۵.....	۲-۴ - تعریف زندگی و مراتب آن
۱۱۹.....	۳-۴ - تفسیر کلمه هدف و غایت
۱۱۹.....	۱-۳-۴ - تعریف لغوی
۱۲۰.....	۲-۳-۴ - تعریف اصطلاحی
۱۲۳.....	۴-۴ - خدا و هدف آفرینش
۱۲۳.....	۱-۴-۴ - هدف خداوند از آفرینش
۱۲۷.....	۲-۴-۴ - تبیین هدفمندی آفرینش
۱۳۵.....	۵-۴ - خدا و هدف زندگی انسان
۱۴۱.....	۶-۴ - خلاصه فصل
۱۴۴.....	نتیجه و تطبیق
۱۶۵.....	فهرست منابع

مقدمه

پرسش از «معنای زندگی» یکی از مهم‌ترین پرسش‌های پیش روی بشر است؛ هیچ انسانی نیست مگر آنکه روزی از خود پرسیده باشد چرا زندگی می‌کنم؟ آیا مقصود و معنایی برای زندگی وجود دارد؟ آیا زندگی ارزش زیستن دارد؟ برای رهایی از پوچی و بیهودگی چه باید کرد؟ آیا چیزی هست که سردرگمی‌ها را سامان بخشد، حیرت‌ها را چاره کند، پوچی را به محتوا برساند و سرانجام بی‌معنایی را معنا دهد؟ اهمیت این پرسش چنان است که اندیشمندان و متفکران بزرگ تاریخ بشر را به خود مشغول داشته و هریک را برای مدتی، یا شاید برای همه عمر درگیر خود ساخته است.

بنابراین می‌توان گفت که پرسش از معنای زندگی، پرسشی به قدمت حیات بشر است و در عین حال همواره محتاج پرسیدن و جستجو از پاسخ. به این مسأله از چشم اندازه‌های گوناگون می‌توان نگریست؛ از این‌رو در حوزه‌های مختلف فلسفی، روان‌شناختی، دینی و . . . سخن از معنای زندگی به میان می‌آید. از مهم‌ترین شیوه‌های مواجهه با این پرسش، شیوه فلسفی می‌باشد. فیلسوفان جدید برای گشودن راز این معنا هریک به راهی رفته‌اند و موضعی خاص در برابر آن اتخاذ کرده‌اند. بسیاری از آنها همچون آلبرت کامو، توماس نیگل و یا والتر استیسی فقدان معنا را در

جهان جدید اجتناب‌ناپذیر دانسته و هریک برای مبارزه و برون رفت از این وضعیت راه حلی را ارائه داده‌اند. اما آنچه در بروز این بی‌معنایی و پوچی زندگی نقش مهمی را ایفا می‌کند، فقدان ایمان و دست برداشتن انسان مدرن از خدا و دین است (رک: استیس، ۱۳۸۵، ص ۱۵) و از این روست که جستجوی معنای دینی زندگی و تمسک به دین و آموزه‌های دینی جهت مقابله با پوچی و بی‌معنایی و دست یافتن به معنای حقیقی زندگی، اهمیت و ضرورت دو چندان می‌یابد.

یکی از مهم‌ترین نظریات در باب معنای زندگی، دیدگاه خدا محور است؛ براساس این دیدگاه ربط و نسبت خاص با خداوند یکی از شرایط لازم و ضروری جهت معناداری زندگی می‌باشد. در این پایان نامه تلاش بر آن است که دیدگاهی جامع و کامل از دیدگاه خدامحور معنای زندگی ارائه شود و انتقادات و اشکالات وارد شده بر آن را پاسخ دهد. در این زمینه بررسی دیدگاه فیلسوفان مسلمان حائز اهمیت است و هدف از این پایان نامه نیز کشف امکانات و توانایی‌های فلسفه اسلامی در بحث از معنای زندگی است. بدین منظور به تحلیل و بررسی دیدگاه علامه طباطبایی (ره) در باب هدف و معنای زندگی و نقش خداوند در معنادهی به زندگی انسان می‌پردازیم.

سید محمد حسین طباطبایی (۱۲۸۱-۱۳۶۰ش) فیلسوف، الهی‌دان، مفسر قرآن، فقیه، عارف و دانشمند اسلامی را به سبب وسعت حوزه دانشوری و گستره وسیع علم و دانش و غور در حوزه‌های معرفتی گوناگون لقب «علامه» داده‌اند. علامه طباطبایی افزون بر تفلسف که حاصل آن را در قالب کتاب‌هایی نظیر «بدایه الحکمه»، «نهایه الحکمه» تعلیقات بر «الحکمه المتعالیه فی الاسفار الاربعه العقلیه» تالیف ملاصدرا و «اصول فلسفه و روش رئالیسم» عرضه کرده است، در حوزه تفسیر قرآن کریم نیز صاحب نظر می‌باشد. صرف سالیان متمادی از حیات علمی علامه برای تدوین و تالیف کتاب گران سنگ «المیزان» که مشتمل بر یک دوره تفسیر قرآن به روشی بدیع و روزآمد است بهترین گواه بر تخصص و توان علمی وی در تفسیر قرآن و دانش هرمنوتیک است. وی همچنین در حوزه فقه و عرفان نیز آثار و تالیفاتی دارد. در این پایان‌نامه از میان آثار مختلف و متعدد او، آثار فلسفی و تفسیری وی مطمح نظر خواهد بود.

دیدگاه خدامحور معنای زندگی مورد نقادی و بررسی‌های بسیار قرار گرفته است که از جمله مهم‌ترین نقادان این حوزه می‌توان به تدئوس متر فیلسوف معاصر جهان غرب اشاره کرد. تدئوس

متز فیلسوف آفریقایی الاصل، حوزه فلسفه تحلیلی مدرک دکتری خود را در سال ۱۹۹۷ از دانشگاه کرنل^۱ آمریکا دریافت کرد و در سال ۲۰۰۴ به آفریقا بازگشت. وی در حدود ۵۰ مقاله علمی - تحقیقاتی در زمینه‌های گوناگون اخلاق، فلسفه سیاسی و حقوقی و نظریه ارزشی و... منتشر کرده است. اما بیشتر تحقیقات و مقالات وی در سه زمینه می‌باشد: معنای زندگی^۲، اخلاق آفریقایی^۳ و عدالت کانتی^۴. در زمینه معنای زندگی، وی در تلاش است تا مفهوم معنای زندگی را تحلیل کند و نظریات گوناگون در این زمینه را طبقه بندی و معرفی نماید. وی همچنین در مقاله «آیا هدف خداوند می‌تواند سرچشمه معنای زندگی باشد؟»^۵ به بررسی و نقد اشکالات وارد شده بر نظریه هدف [الهی]، که مهم‌ترین تفسیر از دیدگاه خدامحور معنای زندگی می‌باشد، پرداخته و خود نیز در انتها نقدی جدی بر نظریه هدف [الهی] وارد می‌کند که به اعتقاد وی «هیچ روایتی از این نظریه نمی‌تواند از آن مصون بماند.» (متز، ۱۳۸۲، الف، ص ۱۶۸)

در این پایان نامه تلاش بر آن است تا براساس دیدگاه علامه طباطبایی در باب معنای زندگی به انتقادات وارد شده بر نظریه خدامحور معنای زندگی و بویژه نقد متز پاسخ داده شود.

ضرورت تحقیق

همانگونه که اشاره شد، مسأله معنای زندگی همواره از مهم‌ترین و تأمل برانگیزترین مسائل فلسفی، دینی و روان‌شناختی بوده است و در جهان امروز که یأس و ناامیدی و احساس بی‌معنایی بسیاری از انسان‌ها را احاطه کرده و پوچ انگاری در همه‌جا سایه گسترانده است، ضرورت انکارناپذیر جستجو و واکاوی معنای زندگی بیش از پیش خود را نشان می‌دهد و از همین روست که مسأله معنای زندگی در صدر فهرست پرسش‌های بنیادین بشر امروز جای گرفته است.

افزون بر این، مسأله معنای زندگی تأثیرات مهم و گسترده‌ای بر دیگر حوزه‌های معرفتی و هستی‌شناختی دارد و دیدگاه و نظریه ما در باب معنای زندگی به یافتن پاسخ‌های مناسب به پرسش‌های زیر (از میان هزاران پرسش دیگر) کمک خواهد کرد:

1-Cornell University

2-the meaning of life

3-The African ethic of ubuntu

4-Kantian Justice

5-Metz, Thaddeus, "Could God's purpose be source of life's meaning?" in *Religious studies*, No.36(2000) Pp 293-313

چرا انسان‌ها در زندگی خود به خدا نیاز دارند؟ آیا هیچ برهان مستقلی برای اخلاقی بودن وجود دارد؟ هدف روانی درمانی چه چیزی باید باشد؟ چه چیزی، انواع خاصی از معرفت و دانش را سزاوار تعقیب و پیگیری می‌کند؟ (Metz, 2001, p137)

البته در این میان، نباید از نقش بسزا و بی‌بدیل دین و آموزه‌های دینی در معنابخشی به حیات آدمی غافل ماند. بی‌شک تنها نسخه نجات‌بخش بشر امروز برای برون‌رفت از ورطه اضطراب و افسردگی و یافتن معنای حقیقتی زندگی رجوع دوباره به خدا و دین است. به همین منظور، در این پایان‌نامه نگاهی دوباره به دیدگاه خدا محور معنای زندگی و انتقادات وارد بر این نظریه خواهیم داشت.

تاریخچه بحث

جستجوی معنا برای زندگی دارای سابقه‌ای بس طولانی است و ماهیت این پرسش در آثار فلسفی قدیم همچون یونان باستان وجود داشته است؛ هرچند با تعبیری متفاوت از امروز. فیلسوفان باستان اغلب به بحث معنای زندگی تحت عنوان «سعادت» می‌پرداختند. سقراط با سردادن ندای «خودت را بشناس» نخستین کسی بود که به دنبال خویشتن انسانی بود. وی معنا و هدف زندگی را در شناخت درون آدمی می‌دانست. رسالت سقراط آن بود که مردم را برانگیزاند تا به عالی‌ترین دارایی خویش، یعنی نفسشان، از طریق تحصیل حکمت و فضیلت توجه کنند. (کاپلستون، ۱۳۸۰، صص ۱۲۹-۱۳۰) ارسطو با مطرح کردن بحث سعادت و خیر اعلاء نظرها را به سوی دیدگاه خدامحور معنای زندگی معطوف کرد. وی همچنین با وارد کردن بحث علت غایی در جهان‌بینی و فلسفه خود به تبیین غایی آفرینش پرداخت و خداوند را غایت نهایی عالم هستی دانست و بدین ترتیب کمک شایانی به نظریه‌پردازی در حوزه معنای دینی زندگی نمود. نحله‌های دیگر فلسفی همچون اپیکوریان و کلیبان نیز به معنایی فراطبیعی برای زندگی قائل بودند؛ اپیکوروس لذت را غایت زندگی می‌دانست، لیکن مقصود وی لذت آنی و جسمانی نبود بلکه تأکید وی بیشتر بر لذت عقلانی بود. (کاپلستون، ۱۳۸۰، ص ۴۶۷) از دیدگاه آنتیستنس - موسس حوزه کلبی - نیز فضیلت به تنهایی برای نیکبختی کافی بود و به اعتقاد وی، فضیلت به معنای فقدان آرزو، آزادی از خواست‌ها و بی‌نیازی کامل است. (همان، ص ۱۴۱) در مقابل کورناتیان و سودگرایان هریک به نوعی خواسته‌اند که معنای زندگی را در خود طبیعت جستجو کنند؛ برای نمونه یکی از شاگردان سقراط

به نام آریستیوس، خوشی را در درک لذایذ بیان کرد، مراد وی از لذت، لذت جسمانی بود. بدین ترتیب پیروان او- کورنائیان- لذت جسمانی را بیش از لذت عقلانی ارزش نهادند، چراکه چنین لذتی شدیدتر و قوی‌تر است. (کاپلستون، ۱۳۸۰، ص ۱۴۵) بنابراین از دیدگاه چنین افرادی زندگی سزاوار زیستن است ولی آن را در چارچوب عالم مادی تفسیر می‌کردند.

به رغم این سابقه قابل توجه، اصل پرسش معنای زندگی و نظام بندی جدید آن مربوط به عصر حاضر است. بحث معنای زندگی عمدتاً با زوال تفکر دینی در عصر جدید آغاز شد؛ با ظهور علم جدید رفته رفته جا بر معناداری و هدف داری زندگی تنگ شد. پس از سیطره علم جدید و روی برتافتن از علت غایی و خداوند ابتدا تصور می‌شد که علم می‌تواند هر پرسشی حتی پرسش از معنای زندگی را پاسخ دهد؛ اما پس از چندی ناتوانی علم در این امر روشن گردید و انسان امروز آشفته‌تر و سرگشته‌تر از همیشه در جستجوی معنای زندگی خویش بود. بدین ترتیب در عصر حاضر مسأله معنای زندگی صورت یکی از مسائل اصلی وجودی را پیدا کرد؛ به گونه‌ای که در حدود پنجاه سال پیش رشته متمایز معنای زندگی در فلسفه تحلیلی بنیان گذاشته شد.

پیشینه تحقیق

در باب معنای زندگی، در سال‌های اخیر آثار چندی چاپ شده است؛ این آثار بیشتر به شکل مقاله و ترجمه بوده و از نظر تعداد محدود است. از جمله این آثار می‌توان به کتاب *معنای زندگی* (مجموعه مقالات) گردآوری و ترجمه اعظم پویا و همچنین دو شماره مجله *نقد و نظر* (۲۹-۳۰ و ۳۱-۳۲) اشاره کرد که به بررسی و نقد آثار مشهور درباره معنای زندگی پرداخته‌اند. در میان پایان نامه‌ها و رساله‌های دکتری و کارشناسی ارشد نیز به آثاری برمی‌خوریم که به بررسی معنا و هدفداری آفرینش و زندگی انسان از دیدگاه فلسفه غرب و فلسفه اسلامی پرداخته‌اند؛ برای نمونه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

* شیرزاد، امیر، پژوهشی در اندیشه‌های کلامی و فلسفی پیرامون حکمت الهی و هدفداری هستی، پایان‌نامه دکتری، به راهنمایی احمد بهشتی و نجفقلی حبیبی، دانشگاه تهران، دانشکده الهیات و

معارف اسلامی، ۱۳۸۱

در این پایان نامه پس از تبیین چستی حکمت الهی در آراء و آثار فیلسوفان و متکلمان اسلامی به بررسی هدف خداوند از آفرینش از دیدگاه معتزله، اشاعره و حکما پرداخته شده است. و در فصول بعد تبیین غایی موجودات و تحلیل نظام احسن آفرینش در نگاه کلامی و حکمی بیان شده است.

* بیات، محمدرضا، دین و معنای زندگی در فلسفه تحلیلی، پایان نامه دکتری، به راهنمایی امیر دیوانی، دانشگاه قم، تابستان ۱۳۸۶

این رساله که به تحلیل و بررسی دین و معنای زندگی در فلسفه تحلیلی پرداخته، در سه فصل و یک نتیجه گیری سامان داده شده است. در فصل نخست که در واقع، مقدمات ورود به بحث به حساب می آید، به ایضاح مفاهیم و تفکیک تقریرهای گوناگون از معنای زندگی و همچنین نگاهی به فلسفه تحلیلی در قرن بیستم پرداخته شده است. در دو فصل بعد، نگارنده نظریه های فیلسوفان تحلیلی درباره معنای زندگی را توضیح و نقد و بررسی کرده است. در این رساله که صبغه ای فلسفی دارد، علاوه بر اینکه از آموزه های دینی در تبیین و نقد و بررسی دیدگاه های فیلسوفان تحلیلی بهره گرفته شده است، از دیدگاه های الهی دانان و فیلسوفان مسلمان نیز در نقد و بررسی نظریه های فیلسوفان تحلیلی نیز استفاده شده است.

* اخگر، محمد علی، بررسی معنای زندگی از دیدگاه ملاصدرا و نوصدرائیان، به راهنمایی عبدالله نصری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده ادبیات و زبان های خارجی، تیرماه ۱۳۸۶

این پایان نامه به بررسی دیدگاه ملاصدرا و پیروان او (علامه جعفری و شهید مطهری) می پردازد. پایان نامه مشتمل بر چهار فصل است که فصل اول به تحلیل و تبیین مساله معنای زندگی اختصاص یافته است و فصل دوم، دیدگاه ملاصدرا را در باب معنای زندگی را بیان می دارد، در این فصل مباحثی همچون معنای زندگی در جهان اسلامی، ویژگی های کلی پاسخ ملاصدرا، علت شدت پیدا کردن بحث معنای زندگی در فلسفه صدرای، خدا به عنوان غایت نهایی، نقش معرفت در نظام معناداری ملاصدرا و مراتب استکمالی انسان بیان شده است. دو فصل بعد نیز به ترتیب به ارائه دیدگاه علامه جعفری و شهید مطهری اختصاص یافته است.

* مرندي، يحيى، بررسي تطبيقي ديدگاه ها درباره معنای زندگي (ارسطو، نيچه و علامه طباطبائي) به راهنمائي اميرعباس عليزمني، پايان نامه کارشناسي ارشد، دانشگاه قم، دانشکده الهيات و معارف اسلامي، بهار ۱۳۸۵

اين پايان در چهار فصل تنظيم شده است: فصل اول تحت عنوان کليات به بررسي مطالبی همچون ماهيت زندگي کشف يا جعل معنای زندگي و ديدگاه‌هاي کلی درباره معنای زندگي پرداخته شده است. فصل دوم تحت عنوان «ارسطو و معنای زندگي» به ارائه نظريات ارسطو در باب معنای زندگي همچون سعادت و خير برين، فضيلت اخلاقي و فضيلت عقلاني و همچنين لذت و جاينگاه آن در «اخلاق ارسطو» اختصاص يافته است. فصل سوم ديدگاه نيچه را در باب معنای زندگي بيان مي کند پس از ارائه زندگي نامه وي، برخي آراء و ديدگاه‌هاي اصلي نيچه و همچنين رويکرد نيچه به مسأله معنای زندگي بيان شده و در نهايت در فصل چهارم ديدگاه علامه طباطبائي در باب معنای زندگي ارائه شده است اين فصل مشتمل بر مباحثي مانند مراتب حيات، هدف خلقت جهان هستي، حيات حقيقي در سايه استجاب خدا و رسول و همچنين مفهوم رنج و لذت در حيات حقيقي مي باشد.

با توجه به پايان نامه‌ها و آثار ارائه شده در اين زمينه، لزوم انجام پژوهشي تطبيقي ميان ديدگاه فيلسوفان اسلامي و انديشمندان و فيلسوفان غربي، در باب معنای زندگي ضروري مي نمايد.

سوالات اصلي و فرعي تحقيق و ساختار پايان نامه :

در اين پايان نامه تلاش بر آن است تا به سوالات زير پاسخ داده شود :

- علت بروز و ظهور بحث معنای زندگي در عصر حاضر و رويکرد گسترده انسان جديد به اين مسأله چيست؟
- علل و دلايل رشد اندک نظريه‌هاي معنای زندگي در قرن بيستم در مقايسه با ساير نظريه پردازي‌ها چه مي باشد؟
- معنای «معنای زندگي» چيست؟
- نظريه‌هاي مختلف در باب «معنای زندگي» کدامست؟
- از ديدگاه متر چه اشکالاتي بر نظريه خدامحور معنای زندگي وارد است؟
- ديدگاه علامه طباطبائي در باب هدف آفرينش و معنای زندگي انسان چيست؟

● از دیدگاه علامه طباطبایی و تابعین وی (مطهری و...) چگونه می‌توان به اشکالات متر بر نظریه

خداممحور معنای زندگی پاسخ گفت؟

براساس سوالات مطرح شده در بالا، این پایان نامه در چهار فصل تنظیم شده است:

به دلیل پیچیدگی و گستردگی مسأله معنای زندگی فصل اول این پژوهش به تبیین مسأله معنای زندگی اختصاص داده شده و تلاش شده است تا با تعیین جایگاه بحث معنای زندگی و همچنین

تعریف و تبیین معنای «معنای زندگی» موضوع مورد بحث را تا حد امکان روشن سازیم.

در فصل دوم با بررسی و تحلیل مهم‌ترین نظریات «معنای زندگی»، درصدد آنیم که جایگاه نظریه خداممحور معنای زندگی در میان سایر نظریه‌های رقیب را به خواننده ارائه دهیم.

فصل سوم به بررسی و نقد دیدگاه خداممحور متر اختصاص یافته است؛ در این فصل پس از گزارش انتقادات و اشکالات متر بر نظریه خداممحور، تلاش شده تا پاسخی اجمالی براساس دیدگاه فلسفه اسلامی به ویژه آراء و نظریه‌های علامه طباطبایی به آنها داده شود.

و فصل چهارم به بررسی و تحلیل تفصیلی دیدگاه علامه طباطبایی در باب هدف آفرینش و زندگی انسان پرداخته است. در این فصل پس از تبیین انسان‌شناسی و مراتب حیات و زندگی براساس آراء و اندیشه‌های فلسفی علامه طباطبایی، به بررسی هدف خداوند از آفرینش و تبیین هدفمندی آفرینش پرداخته‌ایم و در ادامه هدف زندگی انسان از منظر علامه بیان شده است.

در پایان نیز پس از ارائه خلاصه‌ای از نتایج پایان نامه، به مقایسه و تطبیق دیدگاه علامه طباطبایی و تدئوس متر در باب معنای زندگی پرداخته‌ایم.

فصل اول

تحلیل پرسش « معنای زندگی »

پرسش از معنای زندگی پرسشی به قدمت حیات بشر است. دغدغه معنا و دستیابی به زندگی معنادار یکی از اساسی‌ترین دغدغه‌های وجودی آدمی است؛ انسان تنها موجودی است که وجودش برای او مسأله است. از میان همه موجودات تنها انسان است که شکفت‌انگیزترین شگفتی‌ها یعنی پرسش در باب هستی را تجربه می‌کند. (هایدگر، ۱۳۸۶، صص ۷۲-۷۳) و به همین علت است که در طول تاریخ فلسفه اندیشمندان بسیاری به تحلیل و بررسی این پرسش پرداخته‌اند. برای نمونه ارسطو در بحث از کارکرد بشر^۱ آکویناس در باب رویت سعیده^۲ و کانت در بحث خیر اعلی^۳ پرسش از معنای زندگی را مورد مذاقه قرار داده‌اند. به رغم این پیشینه قابل توجه تنها در حدود پنجاه سال پیش (و یا کمتر) رشته متمایز معنای زندگی در فلسفه تحلیلی بنیان گذاشته شده و حدود بیست و پنج سال است که بحثی با عمق واقعی ظهور یافته است. (Metz, 2007, P.1) بنابراین می‌توان گفت که در دوران متاخر، در شیوه نگرش به مسأله معنای زندگی و در نوع جوابی که می‌طلبند، دگرگونی حاصل شده است. (ویگنیز، ۱۳۸۲، ص ۱۴) علت این رویکرد گسترده انسان جدید به مسأله معنای زندگی چیست؟ و تفاوت نگاه انسان جدید با انسان قدیم چه می‌باشد؟

1-Human	function
2-Beatific	vision
3-Highest	good